

THE RIGHT TO WORK: THE CONSEQUENCES OF THE COVID-19 VIRUS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Marina Mijatovic

Institute for Serbian Culture Prishtina - Leposavic, Republic of Serbia, marina.mijatovic@gmail.com

Abstract: The year 2020 was marked by the beginning of the Covid-19 virus pandemic, which manifested its effect at the global level and stopped the affirmative processes of every single country. The consequences of the virus affected the economy, everyday life, the work of institutions, the availability of various goods and services. The Covid-19 pandemic has caused significant changes in the landscape of labor law, which require adaptation in order to protect the rights of employees and respond to new challenges in the world, in the form of appropriate adaptations and needs of workers and employers.

This paper includes changes in the field of employment, as well as the psychological characteristics of people and the way they behave after the Covid-19 virus. The author gives an interpretation using the method of observation and comparative analysis and tries to answer the problematic question: "Did the pandemic of the Covid-19 virus affect changes in the labor market and to what extent?" Every social segment is affected, especially the field of jobs, where the previous economic success largely suffers adverse consequences. The focus that is pursued in the pandemic but also in the post-pandemic time is precisely empathy and human solidarity, especially in social and economic terms. Through empirical research, the paper aims to present the devastating character of the Covid-19 virus on the labor market in the Republic of Serbia, as well as the emerging trends consequently caused by the aforementioned virus.

Keywords: Covid-19, labor market, society, post-Covid

PRAVO NA RAD: POSLEDICE VIRUSA COVID-19 U REPUBLICI SRBIJI

Marina Mijatović

Institut za srpsku kulturu Priština – Leposavić, Republika Srbija, marina.mijatovic@gmail.com

Apstrakt: 2020. godina obeležena je početkom pandemije virusa Covid-19, koja je ispoljila efekat na globalnom nivou i zaustavila afirmativne procese svake države. Posledice virusa odrazile su se na ekonomiju, svakodnevni život, rad institucija, dostupnost raznim dobrima i uslugama. Pandemija Covid-19, izazvala je značajne promene u pejzažu radnog prava, koje iziskuju prilagođavanje kako bi se zaštitila prava zaposlenih i odgovorilo na novonastale izazove u svetu, u vidu odgovarajućih adaptacija i potreba radnika i poslodavaca.

Rad obuhvata promene u polju zaposlenja a isto tako i psihološku osobinu ljudi i način ponašanja nakon virusa Covid-19. Autor metodom posmatranja i uporednim pristupom daje tumačenje i nastoji da odgovori na problemsko pitanje: "Da li je pandemija virusa Covid-19 uticala na promene na tržištu rada i uolikoj meri?" Svaki društveni segment biva pogođen, a naročito polje rada, gde dosadašnji ekonomski uspeh u velikoj meri trpi nepovoljne posledice. Fokus kojem se teži u pandemijsko ali i u post pandemijsko vreme, upravo jeste empatija i ljudska solidarnost, naročito u socijalnom i ekonomskom pogledu. Empirijskim istraživanjem, rad ima za cilj da predstavi devastirajući karakter virusa Covid-19 na tržište rada u Republici Srbiji, kao i novonastale trendove posledično izazvani navedenim virusom.

Ključne reči: Covid-19, tržište rada, društvo, post Covid

1. UVOD

Pandemija virusa Covid-19, koja je svet zadesila krajem 2019. godine, predstavljala je ne samo globalni izazov za zdravstveni sektor, nego i za društvo u celini. Svet se suočio sa izuzetno zaraznim virusom koji je, nažalost, u mnogim slučajevima bio smrtonosan. Pandemija je od nas iziskivala da budemo solidarni, odgovorni i informisani kako bismo je u velikoj meri suzbili, ali istovremeno, susreli smo se sa ozbiljno narušenim mentalnim blagostanjem našeg društva, koje se u najvećoj meri ispoljilo u vidu depresije i sve veće asocijalizacije.

Pandemija virusa Covid-19 nije predstavljala jedinstvenu zdravstvenu krizu, nego je ozbiljno ugrozila ekonomske temelje u društvu širom sveta i načinila vidne promene u svakodnevnom životu i radu. Suočili smo se sa masovnim gubicima posla, zatvaranjem fabrika i stvaranjem osećaja nesigurnosti u pogledu egzistencije. Svet, koji je bio dinamičan, užurban, postao je mesto gde ljudi rade od kuće, ograničeni u svom kretanju a u najgorem slučaju, neki su ostali bez svojih poslova. Socijalno distanciranje dovelo je do prekida u ekonomskim aktivnostima, pa tako, firme

koje su zavisile od direktnog kontakta sa klijentima, privremeno ili trajno zatvorile su svoja vrata poslovanja. Ljudi su bili prinuđeni da prilagode svoje živote novonastaloj situaciji kako bi pronašli način za zadovoljavanje svojih osnovnih životnih potreba.

Virus je izazvao ekonomsku i socijalnu nestabilnost, ugrozio fizičko i mentalno zdravlje čije će posledice maksimalno biti ispoljene u budućem vremenu. Vakcine, kao ključni faktor zaštite od virusa, bile su na meti raznih osporavanja. U jednom momentu imali smo podjelu na pristalice vakcine i na one koji vakcine ne žele. Javno mnjenje i svakodnevne informacije koje su dopirale do širih narodnih masa putem sredstava javne komunikacije, širile su strah i paniku. Uloga medija uzela je veliki značaj u širenju panike i anksioznosti, kao i to kako se nositi sa depresijom za vreme pandemije.

Ovaj naučni rad bavi se analizama i preporukama koje se tiču epidemije Covid-19. Cilj je pružiti razumljivo i informativno objašnjenje o postojanju virusa Covid-19, podstaknuti razumno razmišljanje i saosećanje i dati pregled tržišta rada pogođenog pomenutim virusom.

2. COVID-19: REALNA PRETNJA ILI NAMETNUTA POJAVA

Epidemiolozi i naučnici širom sveta složni su da je postojanje virusa Covid-19 stvarnost i da izaziva bolesti koje mogu biti fatalne po ljudski život, s toga svetska zdravstvena organizacija u martu 2020. godine proglašava pandemiju. Covid-19 infektivna je bolest respiratornih i disajnih organa, sa periodom inkubacije od 5 do 14 dana. Širi se kapljično sa pratećim simptomima kašlja, povišene telesne temperature, grlobolje, opšte malaksalosti, gubitka čula ukusa i mirisa. Za kratko vreme, bolnice širom sveta bivale su prepune i javila se potreba za otvaranjem novih bolnica isključivo za pacijente obolele od virusa Covid-19.

Međutim, istina je da je sam virus bio pretnja po zdravlje ljudi ali isto tako i naša reakcija na njega. Širenje raznih dezinformacija, panike, naročito putem društvenih mreža, izazivala je veliki strah i paniku. U takvim situacijama, racionalno sagledavanje situacije nije bilo moguće jer svaka reč koja je obavijala naša čula sluha i vida, bila je vezana za virus. Strah je bio glavni pokretač panike i nesigurnosti među stanovništvom i glavni krivac za ponašanje neprimereno onom za vreme trajanja pandemije.

Kako bi se što bolje zaštitile, mnoge države, među kojima i Republika Srbija, uvele su drastične mere za odbranu protiv virusa, poput zatvaranja svojih granica, uvođenja vanrednog stanja, obustavljanja vazdušnog saobraćaja. Bivalo je obavezujuće nošenje zaštitnih maski sa preporukom čestog pranja ruku i upotrebe sredstava za dezinfekciju. Uvođenje vanrednog stanja podrazumevalo je ograničavanje slobode kretanja građana u određenim vremenskim intervalima, što je sa perspektive javnog zdravlja bilo neophodno ali sa druge strane, izazvalo je posledice koje unapred nisu bile vidljive. Naime, ograničavanje kretanja stanovništva, najpre uticalo je na radnu dinamiku. Rad od kuće primenile su mnoge profesije, dok su neki radnici bili suočeni sa gubicima posla ili pak privremenim prekidima u radu, što je uzrokovalo finansijsku neizvesnost. Osim ekonomske dimenzije, emocionalno i psihičko stanje građana bilo je pod lupom. Osećaj izolovanosti, zatvaranje škola, obustavljanje mnogobrojnih društvenih aktivnosti u velikoj meri komplikovali su živote porodica, naročito onih sa najmlađim potomcima (Janković, Golubović, 2023: 47-49). Novonastala situacija izazvala je refleksiju o našem društvu i načinu na koji se nosimo sa krizom, pa smo videli one koji poštuju uspostavljena pravila ali i one koji su bili izričito protiv ograničenja i doveli u pitanje autoritete. Ova turbulentna epoha, pozvala nas je da istražimo nove načine rada, komunikacije, podrške jedni drugima. Podsetila nas je na solidarnost, humanost, prilagođavanje u zajedničkim naporima ka suočavanju i prevazilaženju pandemije.

3. VAKCINE I NJIHOVA BEZBEDNOST

Ključni elemenat u borbi protiv Covid-19 bile su vakcine koje su predstavljale obećavajući alat za suzbijanje širenja virusa. U javnosti, vakcine su naišle na mnogobrojne kontroverze zbog njihovog upitnog perioda istraživanja a potom i efikasnosti. Zatim, sama pojava više vrsta vakcina na tržištu, kao modalitet takmičenja farmaceutskih mogula, u javnosti negativno odjekuje. Skeptičnost prema vakcinama pretila je ugrožavanju kolektivnog imuniteta kojem se težilo, ali, svi strahovi i rezerve prema kolektivnoj imunizaciji bili su legitimni s obzirom na manjkavost informacija o istim. Važno je pravilno testiranje vakcina, kao i to da se podaci o njihovoj bezbednosti transparentno prenose građanima. Mnoštvo podataka vezanih za vakcinaciju, dodatno su usporili imunizaciju i oslabili poverenje u zdravstvo. Republika Srbija nije oglasila vakcinaciju obaveznom ali se popriličan broj stanovništva odazvao istoj (Čorić 2022: 27-30). Pojedinci su birali imunizaciju zbog posla, neki zbog putovanja a neki, pak, zbog toga što je za vakcinaciju sledila novčana stimulacija. Da li će se građanin vakcinisati ili ne, to je njegovo individualno pravo i njegova sloboda izbora. Pojedinci koji nisu prihvatili vakcinaciju susreli su se sa etičnošću sopstvenog izbora, gde se kao posledica javlja osuda od strane vakcinisanih građana koji su smatrali da će biti ugroženi od strane nevakcinisanih pojedinaca. Postavlja se pitanje, da li smo kao društvo izgubili sposobnost empatije i rezonovanja stvarne situacije i dozvolili da podlegnemo uticaju javnog mnjenja i nametnutog razmišljanja? Jasno je kada se neko

ponašanje svakodnevno ponavlja, ono nam postaje svakodnevnica i navika, isto tako, svakodnevno smo bili izloženi informacijama o virusu Covid-19, da smo i sami postali ta informacija, više nije bilo mesta za slobodnije razmišljanje. U krajnjem slučaju, važno je napomenuti da je za prevazilaženje pandemije virusa Covid-19 bitan zajednički napor u edukaciji, podršci građanima, transparentnosti i solidarnosti kao ključnih elemenata za postizanje kolektivnog uspeha.

4. RADNI ODNOS ZA VREME PANDEMIJE: SOLIDARNOST, PRILAGODAVANJE, BEZBEDNOST

Radni odnos za vreme pandemije iziskivao je velike promene u radnom okruženju, dinamici rada, odnosu između zaposlenih i poslodavaca. Sve više zaposlenih prešlo je na rad na daljinu iliti od kuće a gde je priroda posla zahtevala prisustvo na radu, poslodavac je imao obavezu da prilagodi uslove rada, obezbedi fizičku distancu, zaštitne maske i vizire, obezbedi merenje telesne temperature po dolasku na posao i ulasku u radne prostorije. Nesporno je da su usled pojave pandemije virusa korona, mnoge firme zatvorile svoja vrata, a sa druge strane, razvija se jedan potpuno drugi vid poslovanja putem digitalizacije proizvoda, koji bivaju dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji. Digitalna ekonomija ostvaruje sve veći značaj, uslovljen okretanjem stanovništva na onlajn kupovinu (Njegomir 2021: 81). Vlada Republike Srbije usvaja Program ekonomskih mera kako bi se pomoglo opstanku preduzeća i čuvanju njihove radne snage. Mere su dale pozitivan efekat ali, ipak, po neka preduzeća bile su samo produžetak poslovne agonije. Mala i srednja preduzeća trpela su najveće fluktuacije, što je uslovlilo promene u poslovnim veštinama i tendenciji ka dodatnom obučavanju osoblja kako bi se zadovoljile potrebe novonastalog tržišta. Pandemija jeste zabeležila pad zaposlenosti u mnogim sektorima, ali, isto tako, ubrzala je napredak digitalne transformacije koja je uzela primat na tržištu i promenila način razmišljanja poslodavaca o modelima zapošljavanja i radnom okruženju. Specifičnost obavljanja posla putem onlajn platforme ogleđa se u boljem balansu između privatnog i poslovnog života. Da li je to zapravo istina? Rad na daljinu, onlajn rad, rad od kuće, zapravo je nestandardan način rada, koji uživa veliku fleksibilnost ali isto tako donosi i veću količinu stresa u balansirajućem vremenu prema poslodavcu i privatnom životu, gde imamo pojavu preliivanja poslovne sfere u privatnu (Petrović, Petrović 2021: 49). Granica između privatnog i profesionalnog vremena postaje nejasna, što rezultira osećajem preopterećenosti. Takođe, smanjena društvena aktivnost dovodi do zahlađenja međuljudskih odnosa i asocijalnosti, praćeno osećajem usamljenosti i izolovanosti i nizom emocionalnih i ponašajnih reakcija, gde se osobe sa niskim neuroticizmom i visokom ekstraverzijom i savesnošću, izdvajaju kao otpornije na novonastale situacije (Macanović 2022: 107-108). Posledično, solidarnost i empatija bivaju sve vidljivije sećajući nas na važnost zajedničkog napora u prevazilaženju izazova i izgradnje humanijeg društva.

Pandemija virusa Covid-19 još uvek nije završena, a sve njene posledice u prvom naletu nisu zapažene i registrovane, ali vidljivo je da prvi odraz biva u ekonomiji, potom, ostavile su posledice na mentalno zdravlje ljudi koje će se ispoljiti u godinama pred nama.

5. ZAKLJUČAK

Rizik izazvan pandemijom virusa Covid-19, kao i svaki drugi rizik, složenog je tipa i njime je potrebno adekvatno upravljati radi uspešnog suzbijanja. Bez obzira na negativnu stranu, pandemija je ukazala na srazmernost u globalnoj pokrivenosti savremenim tehničkim kapacitetima, kao i to da većina poslova može funkcionisati onlajn. Postavljeni su veliki izazovi u vezi sa pravom na rad i treba implicirati istraživanja i razvijanje politike i pristupa koji će omogućiti radnicima zaštitu za slučaj nastanka budućih kriznih situacija. Poseban akcenat treba usmeriti ka svakoj indiciji mentalnog zdravlja stanovništva jer će se posledice manifestovati najpre u vidu fobija i strahova od srodnih okolnosti. Evidentno je da pandemija virusa Covid-19 izaziva višestruke promene u radnom okruženju, gde primat zauzima digitalna ekonomija i onlajn poslovanje, što uslovljava promene u poslovnim veštinama kako bi se u najboljoj meri odgovorilo na mnogobrojne varijacije. Digitalna transformacija uzima maha u svim sferama društvenog života što nas vodi ka sve većim inovacijama ali i potrebi kako iskoristiti digitalne alate i tehnologije bez stvaranja zavisnosti od istih. Kriza podstiče pitanje institucionalne pripremljenosti za ovakve slučajeve, jer, suočeni smo ne samo sa odlivom mozгова, nego i sa odlivom radne snage, zanatlija u potrazi za boljim životom. Neophodno je mapirati i investirati u prioritetna zanimanja, kako u budućnosti ne bismo ostali bez istih, neophodnih za društvo u celini.

Rad ističe važnost proučavanja pomenutih promena i daje uvod ka daljem istraživanju u cilju postizanja budućeg inkluzivnog i održivog radnog okruženja.

LITERATURA

Bradaš, S., Reljanović, M., & Sekulović, I. (2020). *UTICAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ I PRAVA RADNICA I RADNIKA U SRBIJI UZ POSEBAN OSVRT NA RADNIKE I RADNICE NA PRVOJ LINIJI I U*

- NEFORMALNOJ EKONOMIJI I VIŠESTRUKO POGOĐENE KATEGORIJE*, Fondacija Centar za demokratiju (FCD), ISBN-978-86-83675-31-9, Beograd
- Grečić, V. (2021). *IMPLIKACIJE COVID-19 NA TRŽIŠTU RADA: ZNAČAJ DIGITALNIH MIGRACIJA*, Ekonomske ideje i praksa, Univerzitet u Beogradu - Ekonomski fakultet, broj 40.
- Jović, Ž. (2022). *IZAZOVI FUNKCIONISANJA ZDRAVSTVENIH SISTEMA I ZDRAVSTVENIH OSIGURANJA U POSTCOVID ERI*, Pravni i društveni aspekti vakcinacije tokom pandemije Kovida 19, Institut za uporedno pravo u Beogradu, ISBN 978-86-80186-88-7
- Rajić Čalić, J. (2022). *IMPLIKACIJE OBAVEZNE VAKCINACIJE PROTIV COVID-19 NA RADNI ODNOS*, Pravni i društveni aspekti vakcinacije tokom pandemije Kovida 19, Institut za uporedno pravo u Beogradu, ISBN 978-86-80186-88-7
- Srdić, M. (2021). *PODRŠKA PREDUZETNICAMA TOKOM PANDEMIJE COVID-19*, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji
- Ćorić, D. (2022). *VAKCINACIJA PROTIV COVID 19 – PRAVO NA IZBOR POJEDINCA ILI OBAVEZA ZAJEDNICE?*, Pravni i društveni aspekti vakcinacije tokom pandemije Kovida 19, Institut za uporedno pravo u Beogradu, ISBN 978-86-80186-88-7
- Janković, G., & Golubović, M. (2023). *UTICAJ COVID-19 PANDEMIJE NA ZAPOSLENOST U REPUBLICI SRBIJI*, Inovacioni centar Univerzitet Niš, Ekonomski izazovi/ Economic Challenges, 12(23), 46-56.
- Macanović, N. (2022). *SOCIJALNO NEPRILAGOĐENO PONAŠANJE ADOLESCENATA ZA VRIJEME PANDEMIJE VIRUSA KORONE SA OSVRTOM NA VAKCINACIJU U BOSNI I HERCEGOVINI*, Pravni i društveni aspekti vakcinacije tokom pandemije Kovida 19, Institut za uporedno pravo u Beogradu, ISBN 978-86-80186-88-7
- Njegomir, V. (2021). *UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA EKONOMIJU*, Civitas, 11(2), 78-97
- Petrović, M., & Petrović, D. (2021). *DIGITALIZACIJA I TRŽIŠTE RADA: RODNA PERSPEKTIVA*, XXXIX Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju – PosTel 2021